

MOZAIKDARABOK

BUDA MULTJÁBÓL

Irta: Rédey Rezső

A Tabán 2000 éve

Buda városának már a Krisztus előtti időkben a leglakottabb része a mai Tabán volt. Nevét a töröktől kapta; „tabán” falpat jelentett. A török a hegy lábát érte rajta. IV. Béla alatt *Ktpest* volt a hegy neve, latinul „mons Pestiensis”. I. Lajos alatt a városrész délfelé is terjedt és *Ujbudának* hívták. Zsigmond alatt az odatelepített szerbek és dalmaták után *Radváros* lett.

A Tabán átvonulási és rövid letelepülési helye volt a különböző népeknek. A rómaiak alatt a Tabán mintegy elővárosa és első megerősített védelmi műve volt Aquincumnak. Itt telepedtek le a hódító útjukban leigázott vándorló törzseket, melyek lassankint a latin műveltség behatása alatt, elpolgártasodtak. A városrész lebontását alkalmával, 1937-ben sok római épület fala került felszínre.

Egy monda szerint 377 körül Ázsiából Európa felé csapongott egy magyar törzs, amely megelőzte a hunokat is. Vezetőik *Keve* volt, aki seregével átkelt a Dunán és a Tabánban, a Gellérthegy alatt ütött tanyát. A helyet a magyar „Kelés” szó nyomán elnevezték „Kelen” vagy „Kelény” földnek, a hegyet pedig „Kelembércnek”. Keve még Detric és Martinus római hadvezérekkel is megütközött.

440-ben már a hunok jelentek meg a vidéken. Attila megkedvelte a helyet, amit Priscos Rhetor, II. Theodosius keletrómai császár Budán járt követe igazol. Majd az avarok vetették meg lábukat, akiknek az uralmát a VIII. században Nagy Károly, a frankok királya tette tönkre. Ennek örömeire *Nagy Károly a mai Óbudán Szűz Mária tiszteletére templomot emeltetett* és a templomos vitézek számára „manseriát”. Ha hitelesnek vehetjük eme Dinasevich Miklós zágrábi püspök által megírt adatot, úgy *Budán már a honfoglalás és a kereszténység behozatala előtt volt keresztény templom.*

896-ban bekövetkezett a honfoglalás. Zsolt és Taksony vezérek harcoltak a Duna jobbpartján, akik az ott talált szlávokkal megértéssel bántak, úgyhogy azok csakhamar összekeveredtek a magyarokkal. Az 1000-ik év elején Szűz Mária tiszteletére, a mai plébániatemplom helyén, István király kápolnát építtetett. *Ez volt tehát a Tabán első keresztény egyháza.* Mikor István utóda, Péter elmenekült, Abe Sámuel „Morissená”-ba (Marosvár) zarándokolt, Gellért (Sanredo György) püspökhöz, hogy vele magát

megkoronáztassa, de ő azt megtagadta. A nép nagyrésze elégedetlen volt a Péter és Aba féle uralommal és felhívta I. István rokonát, a még pogányhitű Andrást, hogy álljon élükre. Be is következett. A fellázadt nép rombolni kezdte a templomokat, öldöste a papokat és pogány áldozatokat mutatott be. Pétert elfogták és a fehérmezei Zámolyban megvakították. Gellért püspök erre elhatározta, hogy Pétert lemondásra bírja. Elindult Bestertus, Buldus és Beneta nevű püspöktársaival s amikor elérték Pest háttarát, egy tömeg, Corrogiani vezetésével, közáponnal fogadta őket és kirángatták a püspököket a kocsijukból. Gellért felemelte keresztjét, hogy Isten védelmét kérje, ami annyira felingerelte a tömeget, hogy közrefogták, *bevitték Pestre, onnan csönakon Budára és a pesti hegy legmeredekebb tetejéről lelökték.* A kiálló sziklákon ide-oda bukdácsoló test a homokos parton, a mai Rudasfürdő előtt megállapodott. Itt a pogányok lándzsáikkal addig szurkálták, amíg egy kis élet volt benne.

András megbánta, hogy a régi vallás követőinek élére állt s mikor 1047-ben Fehérváron megkoronázták, Gellért püspök emlékére azon a helyen, ahol lelket kiadta, templomot emeltetett. Belius ugyan a hegy tetejére teszi a templomot, állítása azonban téves, mert II. Pius pápa 1464-ben kiadott bullája azt megdönti.

Istvánffy írja, hogy *a mohácsi vész idejében a templom még állt*, s hogy a püspököt megölő tömeg vezetőjének, Corrogianinak leszármazottai Budán laktak s a templomokba rosszullett nélkül nem léphettek be.

1937. év nyarán a Rudasfürdő egyik kútsóhálózatának lerakásakor rátaláltak a Gellért-templom alapfálaira. Felszínre került az apsis egy része is, továbbá faragott kövek, oszloprészek, díszek. Körülötte temető feküdt. Gellért temploma plébánia volt, kegyura pedig a „bélaforrási cistercita apátság” (Abbazia Beatae fontis de Monte Petri), amelyet IV. Béla alapított, meggyilkolt édesanyja Gertrud lelkiüdvéért. Egy 1760-as feljegyzés szerint a későbbi hajóhid előtt állt Nep, sz. János kőszobra. Gellért templomának maradványai felett.

I. Lipót 1687-ben önálló zsellérléközséggé tette a Tabánt, minélfogva bíráit és esküdtjeit maga választotta. A hajóhid a Rudas fürdőtől vezetett át, mivel a svábok a hajóhidat „Bruckn”-nak nevezték,

a Rudas fürdőt németül Bruckbaldnak hívták.

A jelenlegi plébániatemplom helyén fektüdt, mint már említettem, az I. István által alapított Mária kápolna, amelyet a törökök mecsetnek alakítottak át. Buda tanácsa a mecsetet átépíttette s oda ferenceseket telepítettek. 1703-ban a tanács elhatározta, hogy Szent Katalin tiszteletére plébániatemplomot építtet. 1739-ben el is készült a templom, de még sokéig tartott, míg rendeltetésének átadták. Az új templom csupán rövid ideig teljesítette hivatását: 1810-ben rettenetes tűzvész pusztított, *elhamvadt az egész Tabán, a templom tornya rombadőlt, a harangok megolvadtak és minden felszerelés tönkrement.* Évek multak el, amíg a templomot és a városrészt ismét felépítették. Azallatt tovább is a ferencesek látták el a lelkielket s fáradságot nem ismerve, a házromok közt tettek eleget nemes hivatásuknak, vigasztalták, bátorították a lakosságot az Istenbe helyezett jobb jövőre.

Kékestetőn

*Magyar hegy, Mátra, büszkeségem,
Ezer méterre állok ormodon, —
Gyönyörködöm a messzeségen
S a kékes távont vágyva átfonom.
Erdőd rejtelmes, halk zúgása
Alomba zsongja árva lelkemet, —
Varázsoznak, oh, van-e mása,
Oh! Van-e párod, szép Mátrám, neked?*

*Szebb vagy mindennél, magyar erdő,
Mert egyedül vagy. Trianon szele
Téged hagyott meg. Bús, kesergő
Azóta itt a madár éneke.
Szemem sóvárgón messze kémlel:
Titeket kémlel elrabolt hegyek,
És szállok a robogó széllel:
Oda, oda, a Tátrához megyek!*

*— S Kékes ormán, térdre esve,
Közel érezlek hozzád, Istenem, —
Add, hogy ne szálljon ránk az este,
De minden nappal szebb napunk legyen.*

*Hozd ránk, Uram, az áldott békét
És tedd jobbá az emberlelkeket,
Add meg hazámnak szép vidékét
S áldassék érte a te szent neved.*

Kékestető, 1939. augusztus 18.

Gegus Dániel.